

Ag Ceiliúradh 50 bliain

ARRAMARA TEO.

CILL CHIARÁIN, CONAMARA
Teil: 095-33404/33417 Facs: 095-33494

Seamus McGarvey • Micheál Ó Maoilchiaráin

WEDGE WOOD FRAMING

Na hAille, Indreabhán,
Co. na Gaillimhe
Fón: 593455

Go n-éirí leis an bPléaráca

BOLUISCE

BIALANN • BIA NA MARA
(091) 553286

Úinéirí:
Monica agus Kevin Mac Gabhann
An Spidéal, Conamara

Go n-éirí go geal leis an bPléaráca

OIFIG AN PHOIST

• CAMUS •

IONAD OIDHREACHTA ÁRANN

Cill Rónáin,
Inis Mór, Oileán Árann
Teil: 099-61355
Faics: 099+61454

Cuir tús le do chuairt ar Árann in Ionad Árann!

Cuirfidh do chuairt ar an ionad nua seo an tírdhreach, an stair, An cultúr agus na traidisiúin a bhaineann le Oileáin Árann in aithne duit. Le cabhair painéil eolais agus scannán chlosamharc, tabharfar léargas chruinn freisin ar nithe ar nós gnéithe geolaíochta na n-oileán, dúnta Árann maraon leis an tírdhreach fisiciúil.

Chun sult níos mó a bhaint as do chuairt, buail isteach chuig Ionad Árann, chun treoir níos fearr a thabhairt duit le linn do thurais mór-thimpeall an oileáin.

Ar taispeáint freisin in Ionad Árann:

MAN OF ARAN (1934) scannán le Robert Flaherty

Seirbhísí atá ar fáil san Ionad:

Caifé PotaStóir, Ceard Siopa, Bureau de Change

Ar oscailt ó mhí Aibreán go dtí mí Dheireadh Fómhair.

Fáilte romhat isteach!

SeaWinds Nurseries

Casla. Co. na Gaillimhe

Sladmhargadh ar siúil go dtí an 21 Meán Fómhair Margaí den Scoth!

*Ar Oscailt gach lá go dtí deireadh
Mí Meán Fómhair*

LIONARD MAC CRAITH

Imreoir ildánach na Gaillimhe

SÉAMAS Ó CUALÁIN

Ní thig leis an ngobadán an dá thrá a fhreastal", a deir-tear. Ach chomh fada is a bhaineann sé le riar de bháireoirí Chumann Lúthchleas Gael is féidir leo teacht taobh na gaoithe ar an seanfhocal sin. Séard tá i

gceist agam na himreoirí ildánacha inniúla atá chomh hábailta aclaí oile ag luascadh an chamáin agus atá siad ag bualadh peile. Agus faoi mar is eol do Fheara Fáil is fada buí óna chéile an dá chluiche seo.

Ó bunaíodh C.L.G. sa bhliain 1884, níl ach cúig bháireoir déag den bhuíon thréithiúil úd ar éirigh leo Craobh na hÉireann a bhuachan i bpeil is in

iománaíocht agus is dearfa go bhfuil ionad iomráiteach buan bainte amach acu in annála na heagraíochta. I measc na bhféinnithe ildánacha a thuill an mhír mhullaigh bhí **Lionard Mac Craith** as Gaillimh.

San Astráil a saolaíodh Lionard ach tháinig a thuismitheoirí as **Ceapach an tSeagail**, tuairim leath bealaigh idir Baile Átha an Rí is Béal Átha na

(Ar chúl; ó chlé) An tAth. Hughes, Lionaird Mac Craith, Frank Benson, Sonny Burke, Mick Brennan, Bartley Murray, Paddy Gantley, John Egan, Gilbey Jennings, Jack Deeley, Larry Raftery, Jack Fry, Tom McGrath, Jackie Brennan. (Sa lár) Mick Bannerton, Mick Donnellan, Tom Leetch, Tom Molloy, Frank Walsh, Willie Smith, Dennis Egan. (Chun tosaigh) Harry Burke, Mick Walsh, Paddy Roche.

Sluaighe. D'fhill siad abhaile ar a gceantar dúchais nuair a bhí Lionard óg agus ba anseo a d'fhorbraigh sé a chumas peile is iománaíochta.

Fear breá teann téagrach a bhí i Lionard — é ag bordáil ar shé through ar airde agus é déanta á réir. Ba mhór aige de shíor an greann agus ba bheag air an doicheall. Ní fhéadfaí aon suarachas a chur ina leith aon tráth, fiú nuair ba thréine an gleo ar pháirc na coimhlinte.

Bhí sé ar fhoireann chaithréim-each na Gaillimhe a ghnóthaigh **Craobh Iománaíochta na hÉireann** i 1923 agus dhá bhliain ina dhiaidh sin i 1925 bhuaigh sé **Craobh na Peile**. Is fiú a mheabhrrú go ndearna sé an-imirt mar lántosaí ar dheis sa Chluiche Ceannais Iománaíochta an lá éachtach úd — **14 Meán Fómhair, 1924** — in éadan scoth fear **Luimnigh** agus gur aimsigh sé ceithre chúl thráthúla — dhá cheann i ngach leath. Nuair a séideadh an fheadóg scoir bhí **Gaillimh** chun cinn le farasbarr de sheacht gcúilín, **7-3 i gcoinne 4-5**, agus bhí turas cathbhuach thar Sionainn siar i ndán dóibh.

Maidir leis an mbliain **1925** bhí cúrsaí peile trína chéile. Thaistil an **Cabhán**, gaiscígh Uladh, go **Trá Lí** áit ar chlis siad le cúilín amháin (**1-7 v. 2-3**) in aghaidh **Chiarraí**, curaidh na Mumhan,

i gcluiche leathcheannais na hÉireann. Ach de bharr agóide agus frithagóide i dtaobh imreoirí aindleathacha caith-eadh an dá fhoireann amach as craobhchomórtas na bliana sin.

I ngeall ar a raibh de chluichí athimeartha i gCúige an Iarthair — sé cinn idir **Sligeach** agus **Ros Comáin** agus trí cinn idir **Gaillimh** agus **Liatroim** — cuireadh moill mhór ar an gcrabhb-chomórtas ansin agus b'éigean do Chomhairle Chonnacht foireann a roghnú le dul i gcoinne **Loch Garman** i gcluiche Leathcheannais na hÉireann ar **23 Lúnasa 1925**. Ó tharla gur bhuaigh **Maigh Eo** craobh an chúige i **1924** ainmníodh iad le seasamh do chlú an Iarthair. Chruthaigh siad go maith agus tar éis dianchoimheascair fuair siad an lámh in uachtar ar na Carmanaigh le cúl (**2-4 v. 1-4**).

Ach bhí orthu anois bualadh le **Gaillimh** agus cinneadh ar **Thuaim Dhá Ghualainn** mar láthair an chomhraic agus **Stiofán Mac Stiúrtáin** i mbun na feadóige. [De bhrí go raibh siopa bróg ag an Stiúrtánach i gCathair na Gaillimhe bhí aithne mhór ag muintir Chonamara air mar ba uaidh a cheann-aídis bróga láidre leathair leis an earrach a chur. Bróga 'Jurdan' a thugtaí orthu nó fiú 'Jurdan' féin! Ba mhinic nuair a chuirte fearg ar fhear sa taobh seo tíre an tráth sin go ndeireadh sé: "Tabharfaidh mise an *Jurdan* duit mura

stopfaidh tú"]

Bhí go leor ag brath ar thoradh an chluiche seo idir **Gaillimh** is **Maigh Eo** mar ní hé amháin go raibh **Craobh Chonnacht** ag dul don lucht buaite ach bhí **Craobh na hÉireann** chomh maith. Ba é críoch an scéil gur chuir na Gaillimhigh an cath ar a gcomharsana (**1-5 v. 1-3**) agus gur rug leo an dá chraobh an lá stairiúil sin, **18 Deireadh Fómhair 1925**.

Mar sin bhí sé le maíomh ag **Lionard Mac Craith** gurbh é an t-aon imreoir é a bhuaigh an chéad Chraobh Peile agus an chéad Chraobh Iománaíochta do **Ghaillimh**. Gaisce ann féin ba ea é sin.

Ba mhaith a thuill Gaillimh an bua i **1925** óir nuair a chuir Ard-Chomhairle Ch. L.G. comórtas ar leith ar bun ina dhiaidh sin do bhuaiteoirí chraobhacha na gcúigí nocht an fhírinne í féin.

Sheas na Gaillimhigh an fód gan staonadh agus chruthaigh siad don saol Fódalach lena mbua go raibh mianach na ngaiscíoch iontu. Sa chluiche leathcheannais in éadan **Loch Garman** bhí an lá le fir an Iarthair (**3-4 v. 1-1**) agus sa bhabhta ceannais in aghaidh an **Chábháin** bhuaigh siad arís (**3-2 v. 1-2**). [Bhí an-choimhlint sa chluiche seo idir 'Knacker' Breathnach as Gaillimh agus Séamas Mac Gabhann ón gCabán.] Ní miste a lua gur dhiúltaigh **Ciarraí** páirt a ghlacadh sa chomórtas seo.

Sa seascaidí dífhuaidh an bás uainn **Lionard Mac Craith** i nGránard i gCo. an Longfoirt mar a raibh sé ag múineadh scoile. Ach tig linn a bheith cinnte dhe go bhfuil sé ar Neamh i gcuideachta na seanlaochra geanúla eile a tharraing gnaoi na ndaoine orthu féin, ar a gcontaetha is ar Chumann Lúthchleas Gael.

Bhí aithne mhaith agam féin ar **Lionard Mac Craith** óir bhí sé ina chathaoirleach ar Chraobh an Longfoirt de Chumann Múinteoirí Éireann nuair a chuaigh mé mar mhúinteoir óg go dtí an taobh sin tíre i dtosach agus fear ní ba dheise ní bhfaighfeá sa tír. Ach goilleann sé orm fós nach raibh 'fhios agam go ndeachaigh sé i gcré na cille gurbh é seo an scoth imreora a rinne éachtaí ar chlár na himeartha do mo chondae dúchais.

"Cavan's Objection"

Ní bheadh aon chur síos ar chúrsaí peile na bliana 1925 cruinn baileach gan tagairt do eachtraí a bhain le cluiche Leathcheannais na hÉireann idir an Cabhán agus Chiarraí i dTrá Lí ar an Domhnach, 23 Lúnasa.

Chuir na hUltaigh — idir imreoirí agus lucht leanúna — an t-aistear fada anróiteach siar ó dheas díobh ón gCabán ar thraein 6.30 ar maidin Dé hAoine. Nuair a bhain siad ceann scríbe amach fearadh na múrtha fáilte rompu agus thionlaic buíon cheoil an slua mór chun an óstáin, áit ar mhol cathaoirleach Bhord Peile Chiarraí muintir an Tuaiscirt go hard.

Ba léir do na hUltaigh nárbh aon dóithín foireann chumasach an Deiscirt a shárú ar a bhfód dúchais féin. Ach ina ainneoin sin níor loic siad. Chuaigh siad i mbun gnímh le brí agus le fuinneamh agus bhí an t-ádh dearg ar Chiarraí sa deireadh gur thug siad na haenna slán leo le cúilín amháin (**1-7 v. 2-3**).

Ag feidhmiú mar mhaor cúilín an lá úd bhí iDiciní Mac Gearailt, peileadóir den scoth a thionscain stíl nua imeartha a chuaigh chun tairbhe go mór do na Ciarraigh. Ní róshásta a bhí muintir an Chabháin le iDiciní óir chuir siad ina leith gur cheadaigh sé cúilín do na Muimhnigh bíodh go ndeachaigh an t-urchar ar fóraoil.

Tar éis an chluiche bhí loinne áthais ar na Ciarraigh mar bhí siad dóchasach go mbuafaidís Craobh Peile eile agus maidir leis an hUltaigh ba mhór an tógáil croí dhóibh an taispeántas anamúil stuama a thug siad in aghaidh churaídh na hÉireann. Mar sin féin nuair a dífhill siad abhaile ní shásódh tada Bord an Chontae ach agóid a dhéanamh i gcoinne Chiarraí mar dar leo go raibh imreoir aindleathach acu ar an bhfoireann. Ach níorbh leis an Ciarraigh ab fhaillí é. Fuair siadsan amach gurbh é an dála céanna ag na hUltaigh é, óir dímir siad fear aindleathach chomh maith agus chuir siadsan frithagóid isteach. Ba í críoch an scéil gur caitheadh amach an dá thaobh as Craobhchomórtas na bliana sin.

Bhí muintir an Chabháin ina gceap magaidh i gceart de bharr na tuaplise seo agus ó thaobh na gCiarraíoch de bhí siad ag dul le báiní agus ar feadh blianta ina dhiaidh bhí nimh sa bhfeoil acu do na hUltaigh i ngeall ar an mbeart seo.

Ina chónaí ar Sráid na Carraige i dTrá Lí ag an am bhí Ciarraíoch fiordhílís ar chuir agóid an Chabháin arraing trína chroí. Fear ab ea é siúd a bhí an-tugtha do rásaí brocaí [terriers] — spórt a raibh an-tóir air i gCiarraí an tráth úd — agus céard a bhaist sé ar bhrocaire scafánta dá chuid ach "Cavan's Objection". Gach am a mbuadh an sármhadra seo, agus ba minic a rinne sé amhlaidh, thugadh a ainm chun cuimhne don slua an éagóir a rinne an Cabhán. Maireann iarsma an drochbhirt, a deirtear.

Séamas Ó Cualáin

Áras Mháirtín Uí Chadhain

Ionad Gaeilge Cholaíste na hOllscoile Gaillimh

An Cheathrú Rua, Co. na Gaillimhe

Fón: 091-95101

Ranganna Gaeilge do dhaoine fásta
ó Bhearna go Carna

Cúnamh i labhairt na Gaeilge do dhaoine fásta
(Galltacht agus Gaeltacht)

Pacáiste féin teagaisc i bhfoghlaim na Gaeilge

Ranganna Riomhaireachta trí Ghaeilge

Seirbhís Rúnaíochta/Aistriúcháin/Facs

TURASÓIREACHT CHONAMARA AGUS ÁRAINN

Oifig Eolais

ROS AN MHÍL
CO. NA GAILLIMHE

Fón/Faics: 091-572582

Gach rath ar an bhFéile

Lionard Mac Craith agus Corn Mhic Chárthaigh i 1923 — an chéad uair a tháinig an corn thar Sionainn go Gaillimh